

ČRNOGORSKA STRAŽA NA CESTI, KI VODI V HERCEGOVINO

Na slovanski zemlji.

Skice s pota. — Spisal dr. Leopold Lénard.

I. „Poljaštvo“.¹

Se danes mi je njena postava pred očmi: ne visoka, šibka, temne polti in živih oči, v potezah obraza pa je imela nekaj tako domačega, da se mi je zdelo, kot bi jo vzel kje iz ljubljanske okolice in prestavil sem, na slovanski sever.

Sicer sem pa našel velikokrat med poljskim ali ruskim ljudstvom postave, ki so se mi zdele kot bi jih bil že videl kje na Slovenskem.

Služila je za služkinjo v hiši, kjer sem se zadrževal slučajno nekaj dni, in mi vsako jutro prinesla čaja na mizo. Nekoč jo nagovorim in vprašam, odkod je?

Odgovorila mi je po poljsko z nekim posebnim naglasom:

- Iz Medrečja — gospod.
- Iz Medrečja v Ljubeljskem?
- Da, iz Ljubeljskega.
- Iz Holmščine?
- Da.
- Ali so pri vas tudi uporniki?

— Naša vas je bila vsa uporna, zdaj je pa dobila „poljaštvo“. Pred vojno z Japonci niso nikomur dali „Poljaštva“, potem je pa prišel carjev ukaz, da naj se da vsakomur, kdor ga zahteva, a zdaj so mi pisali, da ga spet več ne dajejo. Toda upornike puste pri miru. V naši vasi je samo en človek ostal pri pravoslavju, on pa zato, ker ima sina popa. Ljudje mu pa zdaj tako nagajajo, da pojde najbrže še on na „poljaštvo“ ali pa se bo izselil iz kraja.

¹ Na Ruskem se identificira narodnost in vera. Pravoslavje je „ruska“ vera, katoliška vera pa „poljaštvo“ ali poljska vera. Prestopiti h katoliški veri pomeni torej kmetu na Podlesju isto kot sprejeti „poljaštvo“. Op. pis.

— Ali ste bili vi tudi uporna?

— Popred sem bila; toda sem dobila „poljaštvo“ že prej, še pred carskim ukazom.

— Kako je pa to bilo?

— Moj oče je bil Poljak, mati pa Ruska, jaz sem bila najmlajša med otroki. Moje sestre so bile vse krščene v katoliški cerkvi in doma so nas vzgajali čisto po poljsko. Takrat je namreč pri nas bila še „Poljša“. Potem so pa odpravili „poljaštvo“ in nas vse prepisali za pravoslavne. Jaz sem bila krščena že v pravoslavni cerkvi.

— Pa ste hodili tudi v pravoslavno cerkev?

— Jaz nisem bila nikoli. Ker je bil moj oče Poljak in so bile moje starejše sestre krščene še v katoliški cerkvi, tudi name niso toliko pazili. Pozneje sem pa dobila „poljaštvo“.

Pri teh besedah so se dekletu zaiskrile drobne oči od tihe zadovoljnosti. Ko se je nekoliko ojunačila in pričela hitreje govoriti, je pozabila paziti na besede, in njen govor ki je bil v začetku poljski s tujim naglasom, je prešel polagoma v čisto malorusko narečje.

— Kako ste pa dobili „poljaštvo“? — vprašam dalje.

Dekle me pogleda svetlo in bistro, nato povese oči in prične z nekoliko zmedenim glasom:

— Neki gospod je imel zveze, pa mi je dobil „poljaštvo“.

Spoznal sem, da sem se dotaknil strani, o kateri se ne govori rado. Po postavi je bila ona pravoslavna, ker rojena od pravoslavne matere, na Ruskem morajo po državni postavi vsi otroci iz mešanih zakonov biti pravoslavni. Slednjič se je pa našel neki človek, ki je imel zato potrebni vpliv in zveze, da ji je dobil „poljaštvo“, menda kakšno

potrdilo od popa ali od policije, da je katoličanka. Morda je bilo treba za dotično „poljaštvo“ tudi precej denarja šteti. Razume se, da se o taki stvari ne govori nikdar. Ljudje so že naučeni, da znajo molčati; kako lahko bi se kdo zagovoril tudi nehote.

— Kako pa, da ste šli potem sem služiti? — vprašam dalje.

— Hotela sem se umakniti, da bi ne imela kakšnih neprijetnosti v svojem kraju.

— Ali res čisto nič ne veste, kako izgleda pravoslavna služba božja?

— Pravijo, da v cerkvi veliko pojejo in se po tleh mečejo, a pop se od časa do časa obrne od oltarja, zavrti z neko rečjo v rokah okroginokrog in reče: Gospodi pomiluj! — Zasukala se je po sobi s tacco v rokah, da bi pokazala kako naredi pop. — Popa sem velikokrat videla, ima veliko brado in dolge, kuštrave lase, pa oženjen je.

To je bilo vse, kar je vedela o pravoslavju. Premisliti je treba, da je preživela vso mladost v verskem preganjanju, kjer je policija silila ljudi v cerkev in k izpovedi in priganjala k zakramentom, za obiskovanje katoliške cerkve in za prejemanje svetih zakramentov iz rok katoliškega duhovnika pa kaznovala s surovimi kaznimi.

Nato jo nagovarjam še, naj mi pové, kako so delali z uporniki.

Dekle mi prične pripovedovati hitro in pretrgano; ne vem, ali se ji je preveč mudilo, ali se je morda kaj bala govoriti o takih stvareh; težave ji je delal tudi jezik, ker se je neprenehoma trudila govoriti po poljsko, a ji je vedno uhajalo njeno malorusko narečje. Govorila je s tako naivnim glasom in tako brez vsake poze kot bi pripovedovala najnavadnejše stvari na svetu. Oči so se ji svetile, telo neprenehoma majalo, glas zvenel živo in veselo, samo parkrat je nekoliko obstala z glasom kakor da bi se spomnila, da pravzaprav pripoveduje nekaj žalostnega.

Povedala mi je o svoji tovarišici, ki so jo po sili vlekli v pravoslavno cerkev h krstu. „Uporniki“ namreč niso marali prejemati niti svetega krsta od popov. Krščevali so sami doma. Raditega so otroke po sili vlačili h krstu v pravoslavno cerkev in kdor je prejel sveti krst iz rok popa, je veljal brezpogojno in za večne čase za pravoslavnega. Da bi ne delalo preveč hrupa, so prihajali stražniki najrajši, ko so bili otroci sami doma. Tako so prišli tudi k sosedovim, ko je bila njena tovarišica sama doma. Ko je zagledala stražnike, je splezala urno na neko drevo, da bi je ne dobili. Stražnik vzame prekljo in klesti toliko časa po drevesu, da zbije deklino na tla. Dekle je padlo in si zlomilo nogo, a stražniki so jo vlekli naravnost k popu, da jo je krstil.

Še enega dogodka se spominjam, katerega mi je istotako povedala takrat v naglici za vratni in s tacco v rokah:

Nekje, ne vem, četudi pri sosedovih, so bili sami otroci doma, ker so odrastli delali na polju. Stražnik pride, da bi pobral, kar je bilo še nekrščenega. Otroci ga zagledajo skozi okno kočice in zapro vrata. Vrata pa niso imela ključavnice, ampak samo lesen zapah od znotraj. V vratih je bila luknja in kdor je hotel v hišo je moral skozi luknjo vtakniti roko in potegniti zapah nazaj.

Stražnik pride in vtakne roko skozi luknjo, da bi porinil zapah nazaj in odprl vrata. Najstarejši deček je pa mislil, da mora braniti mlajše bratce in sestrice, ter se je od znotraj postavil s sekiro v rokah k vratom, in ko pomoli stražnik roko skozi luknjo, zamahne deček s sekiro ter mu jo odseka.

Slednjič vprašam dekle:

— Kaj pa ste vi, Rusinja ali Poljakinja?

— Poprej sem bila Ruska, — mi odgovori — zdaj imam pa „poljaštvo“.

— Pa ste vendar še zdaj Ruska, saj po poljsko niti govoriti ne znate.

— Nič ne de, se bom že privadila. Ruska pa nisem več, ko imam „poljaštvo“.

II. Uporniki.

Vrnimo se k „upornikom“.

V vsej zgodovini ruskega „osvoboditeljnega gibanja“ je menda ni bolj zanimive točke kakor ravno verski „upor“ bivših zedinjencev v nekdanji katoliški holmski škofiji.

Ogromna država, ki ima na razpolago tako velikanske fizične sile, ima vojake, žandarje, policijo, tope in puške, ječo in knut, denar in časti, država ki jo upošteva vsa Evropa, ni imela dovolj sil, da bi strla verski upor nekaj stotisoč kmetov. Trideset let je divjal boj med vlado in ljudstvom in se je slednjič zaključil s popolnim porazom vlade.

Prišel se je tako-le:

Po smrti zadnjega katoliškega zedinjenega škofa v Holmu je vlada nastavila na lastno pest naslednika, po imenu katoličana, ki je pa vedno delal za vlado in za pravoslavje in ni nikdar dobil priznanja iz Rima. Duhovniki so delali dalje po svoje ter so nftali v koš odredbe novega, vsiljenega predstojnika. Nekaj časa se je tako vleklo dalje, slednjič je pa postavila vlada vsem duhovnikom holmske škofije odločno zahtevo: „Ali boste slušali njega, ali pa v toliko in toliko urah zapustili župnijo.“

Velika večina se je odločno uprla vladni zahtevi in ti so morali v predpisanem času zapustiti škofijo in iti — brez vsakih sredstev — kamor so

POGLED NA CETINJE

hoteli. Ako pomislimo, da so zedinjeni duhovniki — tudi katoliški — oženjeni in imajo večkrat mnogoštevilne družine, nam bo razumljivo, da to zanje ni bila majhna žrtev.

Sedaj je minulo od tega nad trideset let. Ljudstvo ni sprejelo novih dušnih pastirjev, ki jih jim je poslala vlada in je vztrajalo ves čas nepremakljivo pri svojem „uporu“. Živelo je, delalo, trpelo kot poprej, molilo zase doma, cerkve pa, kjer je sedaj opravljal rusko pravoslavno službo božjo pravoslavni duhovnik, se je ogibalo in z novimi od vlade vsiljenimi dušnimi pastirji ni hofelo imeti nobenega stika.

Rodil se je otrok — so ga krstili doma, kakor so znali, in si zapisali botri dogodek v lastne možgane; ako so se hoteli poročiti — so šli čez mejo v našo državo. Seveda marsikdo tudi ni imel denarja za pot in brez dvoma se je večkrat živelo tudi v divjem zakonu. Za drugače pobožno in verno ljudstvo je bila to gotovo velika duševna muka, toda prenašali so jo rajši kot da bi šli k poroki k popu.

Taki skrivni poročenci so prišli večkrat v hude težave. Pop je zahteval od vlade, da postopa proti njim kot proti priležnikom. Vlada je večkrat tak zakon razdrla — dasiravno je bila javna tajnost, da sta res poročena, toda katoliško — ter jih odpravila, moža v eno pokrajino Sibirije, ženo pa v drugo.

Toda sosedge so molčali in živeli po svoje dalje.

Žandarji so hodili po hišah in s silo vlačili otroke k popu h krstu. Starši so jih skrivali in branili kakor so mogli, toda podali se niso.

Vlada je ukazala, da morajo ljudje k popu k izpovedi. Kdor ni prišel, je plačal hudo denarno kazen. Ljudje so plačevali, če so kaj imeli, a k izpovedi niso hodili. Slednjič je postalo popom samim ljubše, da ljudje niso hodili k njim k izpovedi, ker so jim kazni, katere so morali plačevati kmetje, več nesle kakor pa izpovedi.

V katoliških cerkvah je stal žandar poleg izpovednice, da ne bi se prikradel kak „upornik“ k izpovedi.

Vsak grešnik je moral, preden je prišel izpovedovat se svojih grehov, pokazati žandarju potni list in če je bil „upornik“ ga je žandar pobasal.

Žandarji so zastražili tudi katoliške cerkve, da ne bi se ukradel kak „upornik“ h katoliški službi božji. Ljudstvo je prišlo zgodaj zjutraj, še preden je stala pred cerkvijo straža, že ob treh, ter vzdržalo do večera in se namolilo, dobro vedoč, da ko stopijo iz cerkve, pridejo v roke svetni pravici. Redkejši so bili slučajji, da so kozaki vdrli v cerkev med bogoslužjem in pričeli udrihati po ljudeh. Toda večkrat je prišlo tudi do krvoprelitja v cerkvi.

Nalagali so „upornikom“ denarne kazni. Pošiljali so jim kozake v stanovanje, ki so kradli, jedli, uničevali blago, posiljevali ženske. Ljudje so trpeli, molčali, a uklonili se niso.

Slednjič je prišlo tako daleč, da so uradniki in popje izprevideli, da bi ne bilo dobro tirati dalje. Če bi namreč ljudi le preveč potlačili, bi oropali sebe tudi svojih dohodkov. Toraj naj ostane pri tej meji!

In tako je ostalo do revolucije in do carskega odloka o verski strpnosti, po čigar besedilu ima vsak ruski državljani pravico, da si sam izbira svojo vero.

* * *

Ko je prišel carjev ukaz, je poslal rusinski metropolit in nadškof grof Andrej Šepticki iz Levova na Rusko očeta Lomnickega, sedaj rektorja rusinskega bogoslovnega semenišča v Stanislavovu. Oče Lomnicki, redovnik reda sv. Bazilija, je eden najboljših poznavalcev ruskih cerkvenih razmer. Skrb za nesrečne „upornike“ je bila od že nekdanj njegova najbolj priljubljena misel in pečal se je že dolgo vrsto let z načrti, kako obnoviti na Ruskem versko zedinjenje. Bil je človek za tako nalogo kot nalašč.

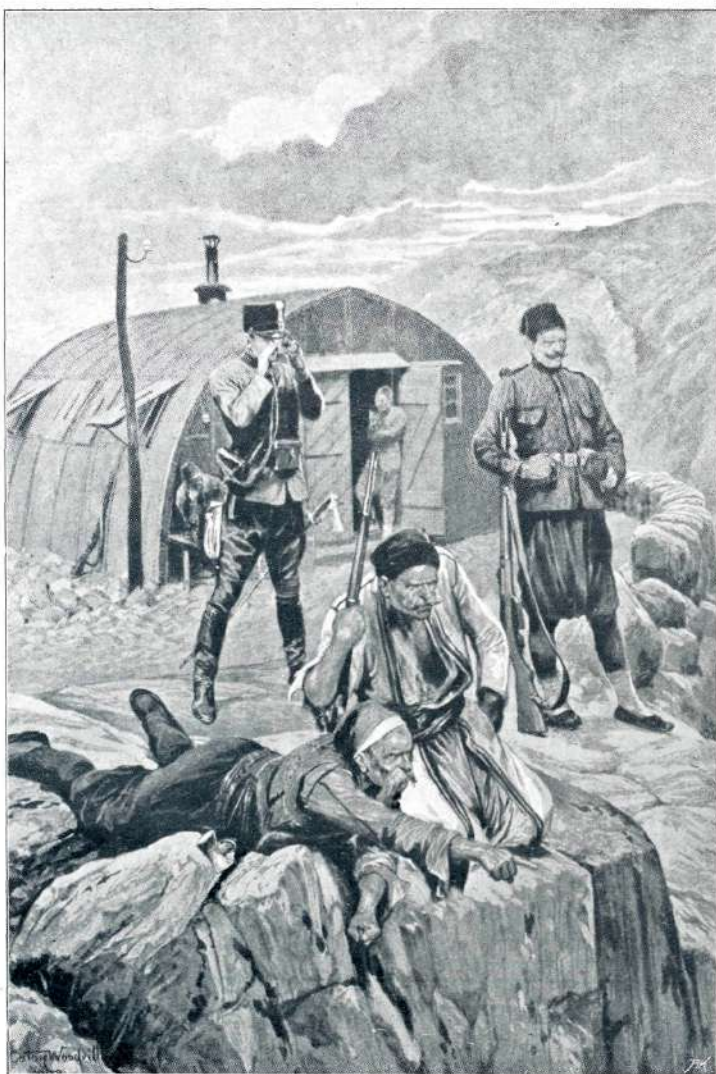
Pripravi se skrbno na pot, preskrbi razna priporočilna pisanja in odrine.

Posrečilo se mu je priti do samega Pobjedonosceva, ki je takrat še živel; govoril je tudi s pred-

sednikom svetega sinoda, knezom Obolenskim, prirnil se je do ministrskega predsednika, do ministra notranjih zadev in njegovega namestnika, do načelnika sekcije za zunanja veroizpovedanja in celo do holmskega škofa Eulogija, ki mu je rekel jasno in odločno: „Na unijo ne dovolim in ne dovolim pod nobenim pogojem.“

Edini uspeh njegovih popotovanj in posvetovanj je bil, da se je prepričal, da ruska vlada kljub carskemu ukazu nikakor ne dovoli, da bi se na Ruskem uveljavila verska strpnost napram „upornikom“, kmetom, ki ne marajo sprejeti vere ruske policije.

S temi vtiski se je vrnil domov. Nazaj grede se je pa še ustavil v Varšavi in pozval k sebi v neko zasebno stanovanje na ulici Vspolni nekaj duhovnikov, veteranov iz onih težkih bojov, može, ki so morali zapustiti svoje župnije in iti v svet, ker niso marali prestopiti k pravoslavju.

AVSTRIJSKA STRAŽA NA ČRNOGORSKI MEJI

Dva izmed njih sem slučajno tudi jaz spoznal. Eden je starček, že močno v letih in ves siv, a še krepak in živahen. Ko je moral zapustiti svoj kraj, je šel v Varšavo, da si tu poišče kruha. Duhovskega opravila opravljati mu seveda ni bilo dovoljeno. Slednjič je dobil službo na železnici. Po carskem ukazu se je nekoč ojunčil in šel v cerkev, da bi maševal. Župnik mu je dovolil in od onega dne mašuje spet vsak dan. Zjutraj je v uradu do desete ure, potem gre domov, se preobleče in gre v cerkev maševat in je srčno vesel, da mu je po tridesetih letih spet dovoljeno maševati.

Drugi je že slab, skoro čisto slep starček. Nekoč je bil uniatski dekan. Ker ni maral pristopiti k pravoslavju, je moral s svojo številno nepreskrbljeno družino zapustiti župnijo in iti v svet.

Najprej je našel v Varšavi nekega hišnega posestnika, ki ga je nastavil v svoji hiši za vratarja. Imel je zastoj stanovanje, zato je pa skrbel za red in snago v hiši, pometal stopnice i. t. d. Kmalu je pa izvedela vlada, da je „upornik“ dobil to službo in je naznanila hišnemu lastniku, da dotični gospod, ker je „upornik“, nima pravice opravljati take službe. Gospod je pa naredil prošnjo na gubernatorja in slednjič mu je vlada res milostno dovolila, da sme opravljati službo hišnika, toda s pristavkom, da samo v zasebnih hišah.

Seznanil sem se tudi z njegovim sinom, inteligentnim in simpatičnim možem. On je bil, ko je oče izgubil župnijo, v drugi latinski šoli. Uradno so tudi njega prepisali v pravoslavje, toda deček ni maral nič o tem slišati. Vsako uro, kadar je prišel pop v razred učiti verouk, se je obrnil najprej k njemu: „Kakšnega si ti veroizpovedanja?“ Deček je odgovoril vsakokrat: „Jaz sem grko-katolik.“ Nato ga je pop za kazen, ker ni hotel reči, da je grko-ortodoksen ali pravoslaven — nagnal klečat.

Tako je preklečal vsako uro, vse leto. Koncem leta je pa dobil najslabši red iz vedenja in je bil spoden iz šole.

Drugo leto je bil sprejet v neko gimnazijo v Varšavi; toda godilo se mu je enako. Ker ni hotel nikdar priznati, da je pravoslaven, je bil kaznovan, dobil slabe rede in bil spoden iz šole.

Potem je bil sprejet v neko zasebno trgovinsko šolo, ki je v poljskih rokah. Vse leto je imel tu mir. Koncem leta je pa prišel k izkušnji državni zastopnik: „Ako rečete, da ste pravoslavni, boste izkušnje

naredili, drugače pa ne," je rekel pred izkušnjo nadzornik dečku.

„Ako je tako, pa rajši k izkušnji ne grem,“ odvrne deček, pobere knjige in gre iz sobe.

Pozneje je dobil službo na neki zasebni železnici, kjer je imel mir do časa, ko je moral iti k vojakom. Tu so se pa začele komedije iznova.

On je hotel biti vpisan za katoličana, toda tam so ga imeli vknjiženega, da je pravoslaven. Moral je iti k pravoslavni službi božji in k izpovedi, a on ni maral. Peljali so ga z vojaškim spremstvom k izpovednici, toda niso ga mogli prisiliti, da bi se izpovedal.

Veleli so mu, da mora zahajati k popu, da ga pouči. Sedi, posluša popa, a njegovi nauki se ga ne primejo. Pop govori svoje, vojak ga posluša, potem mu pa prične ugovarjati tako ostro, da se pop razjezi in prične zmerjati, češ, da je on zakrnjen grešnik, pri katerem je vsaka beseda zaman, naj rajši več ne hodi k njemu.

Nato so ga za kazen premestili v Kazan, mesto ob Volgi v jugovzhodni Rusiji.

Taki stari veterani so se torej zbrali v dotičnem stanovanju. Oče Lomnicki jim je razložil uspehe in neuspehe svojih popotovanj in razgovorov, in slednjič so sklenili vsi, da je sedaj verske strpnosti še premalo. Treba počakati, da pride še kak carski ukaz.

S temi uspehi se je Lomnicki vrnil v Galicijo poročat metropolitu in tako se je stvar končala.

Medtem pa, ko so se ti možje posvetovali, je ljudstvo v nekaj dnevih na lastno pest po svoje rešilo vse vprašanje.

Ko so izvedeli o carskem ukazu, jim je postala stvar takoj jasna.

„Pravoslavni biti nočemo; unijo kdo ve, kdaj bodo dovolili, torej pojdemo k latinskemu obredu.“ In ljudstvo je šlo in šlo do najbližjega katoliškega župnika in se navalilo na župnišče: „Pišite nas za katoličane!“

Katoliška duhovščina je bila prestrašena in ni vedela, kaj storiti. Bala se je zameriti vladi; carski ukaz, da sme, kdor hoče, prestopiti h katoliški veri, je res bil tu, a kako ga izvršiti, ni bilo še nobenih navodil.

Medtem so pa že ljudje pritisnili nanj: „Pišite, pišite!“

Torej je župnik sedel in pisal od jutra do večera, dan za dnevom. Ljudje so tako pritisnili, da so starejši rinili naprej otroke: „Vpišite najprej te-le! Medtem iznova prekličejo ukaz; mi smo že utrjeni in laže čakamo, da bodo le otroci vpisani.“

Mnogo pravoslavnih župnij je tako pristopilo do zadnje duše, da so ostali pri pravoslavju samo še popje s svojimi družinami.

Kmalu so res pričele prihajati razne odredbe od vlade, ki so omejevale vedno bolj in bolj možnost prehoda iz pravoslavja na katoličanstvo. Toda, kar jih je bilo enkrat vpisanih, ti so ostali. (Dalje.)

Asceti.

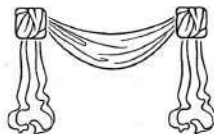
Zložil Tonej Jelenič.

Nad višnjimi oboki vlada skrit
vsevidni Oče večnosti,
v molitvi in čuječnosti
potrjenim — neskončni Bog — očit.

Raztkè neba sinjina na strani se dve:
čez rajski prag in večni dvor
odprtih rok v objem jim večni Oče gre.

Kdor z močno dušo gleda njega božji svit,
spoznanja križ zasveti mu,
trpkó je v čas živeti mu,
ker v srcu večnosti je mir razlit. —

Tako gredó, v oblekah raševih gredó možje
po sledi križevi navzgor,
pod mili svod oči jim krotke koprne.

Na slovanski zemlji.

Skice s pota. — Spisal dr. Leopold Lénard.

(Dalje.)

III. Epizode iz rusko-japonske vojne.¹

1.

Ko sem čital časnik „Novoje Vremja“, kjer se ravnokar opisujejo razprave državne dume o ruski armadi in zlasti o častnikih, sili me nehote smeh, kajti nazori članov državne dume so nazori prazne domišljije. Ker je to znano samo takim, ki so mnogo let bili v ruski vojski in se udeležili tudi nesrečne vojske z Japonci, vsem drugim so pa to španske vasi, zlasti, ker noben ruski častnik in noben pisatelj ne sme pisati bridke resnice, če noče priti v ječo za vse življenje, raditega sili mene, ko čitam te debate in znam dobro rusko vojsko in tudi rusko-japonsko vojno, ker sem služil dvanajst let in se udeležil cele vojne kot aktivni častnik, vedno smeh, če ti purani našopirijo svoje repe in kriče z govornice: „Mi mislimo, da bo ruska vojska izvršila svojo dolžnost.“ Jaz bi samo rad slišal, kdaj nam bodo ti kričači povedali, kdaj ruska vojska še ni izvršila svoje dolžnosti? Kričati je lahko, toda dokazi, kje so dokazi? Ruska vojska je vedno izvrševala svojo dolžnost in jo bo še dalje izvrševala. Ali so pa izvrševali svojo dolžnost oni tuji generali, ki po volji usode poveljujejo ruski vojski in katerih tovariši kriče zdaj v ruski dumi bobneče fraze? Če bi to bilo v resnici narodno predstaviteljstvo, bi tako sramotnih fraz ne bilo slišati v ruski dumi, kajti naš narod ve dobro, da je ruski vojak vedno izvrševal svojo dolžnost, toda niso je izvrševali samo oni poveljniki in generali, ki stoje na čelu naše vojske.

Toda, da bi me čitatelji ne imeli za praznobesednega tožitelja, poslužim se okoliščine, da morem zdaj svobodno pisati in ne riskiram, da me vržejo v ječo, in podam nekaj epizod iz rusko-japonske vojske, ki vam bodo jasno pokazale, če ni ruski vojak izvrševal svoje dolžnosti in kako so izvrševali oni kričači in tuji generali, ki žive od denarja ruskega naroda, svojo dolžnost.

Ko se je pričela vojna, sem bil v prvem vzhodno-sibirskem zboru pri topničarjih in naša brigada je bila določena za Port Artur. Toda po njihovi pametni

uredbi so nas držali tri mesece v Inkovu brez vsakega dela, ko so nam pa rekli iti v Artur, so bila pa že vsa pota pretrgana in nismo mogli dalje kot v Vafangou, ki se nahaja 100 vrst (110 kilometrov) od Arturja. Tu se je moral naš zbor, kateremu je načeloval general Stackelberg, spustiti v boj. Takoj v prvem boju, so se pokazali naši generali v vsej svoji nagoti, zlasti pa še general Stackelberg, ki je prišel iz Peterburga s posebnim vlakom, z ženo, kuharjem, služkinjo in kravo, ker je najbrže mislil, da bi mleko sibirske krave moglo škoditi njegovemu zdravju, a brez žene in brez kuharja bi mu bilo preveč dolgčas na vojni.

Toda vse to so še malenkosti, a glavna stvar je, da se nikakor ni maral odreči navadam, katerih se je nalezal v Peterburgu. Pasel je lenobo in zato pobiral lepo plačo. Morda je mislil, da je prišel na vojno kot na kako zabavo, in zato je dobil štirideset tisoč rubljev samo za potne stroške. Njegova žena je pa mislila, da more tudi tu ukazovati, kakor je ukazovala v Peterburgu. Ko sta bili torej po dvadnevem boju uničeni skoraj dve bateriji, ker so nam naši generali veleli, da moramo stati na vrhu hriba in se ne smemo skriti za grič, kot bi moralo biti, in smo videli, da se ne moremo več držati na poziciji, katero smo zavzeli, zlasti, ker je bilo Japoncev petkrat več kot nas (nas je bilo 3000, a Japoncev 15.000), poslali smo h generalu Stackelbergu ob sedmih zjutraj ordinansa in ga prosili, naj nam da povelje, kaj storiti dalje, in smo naznanili, da je levo krilo že popolnoma uničeno in ne more več streljati. Ko je ordinans prišel, je general blagovolil spati, a njegova zvesta soproga ni dovolila, da bi ga zbudili, in ordinans je moral z nujno pošto čakati, dokler se ni naspalo njegovo „prvoshoditeljstvo“. Ljudi pa, ki so stali na levem „krilu“ so Japonci postreljali kot čredo koštrunov, ker niso mogli več odgovarjati s strelji. Tak položaj se je vlekel do desete ure zjutraj. Ob desetih se je „njih prvoshoditeljstvo“ blagovolilo slednjič zbuditi in prečitati sporočilo.

Kaj mislite, čitatelji, kaj je nato storil? — Rekel je, da se moramo umakniti, sam pa še ni izstopil iz vagona, ampak je velel, da mora vlak takoj odriniti nazaj v Došičav. Vojaki se niso mogli umakniti še tri vrste nazaj, ko je „njih prvoshoditeljstvo“ že rešilo svoje in svoje verne žene življenje in hitelo z vso paro nazaj, ne da bi se kaj brigalo za svoj zbor.

¹ Te epizode sem vzel iz pisem, katera mi je pisal neki osebno mi dobro znani ruski častnik, ki se je udeležil rusko-japonske vojne. Prevedel sem jih kolikor mogoče natančno, da ohranim prvotni slog, četudi grešim pri tem nekoliko zoper slovensko skladnjo. Dodal nisem niti besedice. (Op. pis.)

Ko so se naši vojaki med strašnim ognjem sovražnika s približno osemdesetimi topovi umaknili in po dvadnevem maršu prišli na drugo pozicijo in se pričeli utrjevati, pričakovaje spet sovražnika, prikazal se je spet naš general in je pričel povpraševati, če smo vse rešili pred Japonci. Ko pa je izvedel, da so nekatere baterije odvrogle ovitke od strelcev, ker ni bilo nikogar, ki bi jih pobiral, je zagnal tak krik, da sem mislil, da ga slišijo Japonci. Potem ni niti rekel „hvala“ ruskemu vojaku in je šel v svoj vlak pit čaj k svoji ženi. Slišali smo, kako je igrala na klavirju, ki ga je tudi imel s seboj v vlak, in pil mleko svoje krave brez skrbi in ne da bi vprašal, če imajo ljudje kaj jesti, če so siti? Tako se izvršuje dolžnost? Kajneda?

Navedem še en zanimiv slučaj, ki lepo osvetljuje te gospode.

Štirinajstemu vzhodno-sibirskemu linijskemu polku je bil naznačen iz Petersburga poveljnik po protekciji. Tudi on ni prišel sam na vojno, ampak baje s svojo sestro — z drugimi besedami z neko šansonetko —, ki je bila prišteta med usmiljene sestre. Ker pa načelnik polka nima lastnega vlaka, moral je nehote ostati pri svojem polku in živeti v šatoru. Raditega se je morala tudi njegova sestra podvreči isti usodi, četudi je držal zanjo posebno kočijo s tremi konji in ji je bila dodeljena konjeniška straža izmed vojakov istega polka. Pa tudi načelnikov adjutant je moral zanjo skrbeti. Toda vse to še ni nič. Vsa nesreča je pa bila v tem, da je ta „sestra“ bila jako radovedna, a naš simpatični general je mislil, da je njegova dolžnost biti njen „kavalir“ in je bil rajši pripravljen, zanemariti svojo dolžnost kot bratitelj domovine, kakor da bi bil negalanten kavalir. Poleg tega je bil pa še v onih letih, ko ženska naklonjenost stori, da taki idijotje pozabijo na vse drugo na svetu. Tako je vsled ljubeznivosti generala in vsled radovednosti njegove „sestre“ prišla nad nas nesreča, namreč: Ko smo se umikali proti Liao-janu, je naša brigada obenem s štirinajstim polkom bila določena v prednje vrste, da bi varovala umikanje glavnih sil. Za načelnika tega oddelka je bil določen poveljnik štirinajstega polka. Dvaindvajset vrst pred Liao-janom smo se streljali z Japonci in potem smo se začeli polagoma umikati. Kar izvemo, da so glavne sile že prišle v Liao-jan. Blato je bilo strašno, ker je skoraj ves mesec lil dež. Konji so komaj dvigali noge in mnogokrat so morali ljudje pomagati konjem vleči topove. Šli smo ne hitreje kot tri vrste (3·3 km) na uro, a Japonci so nas pritiskali korak za korakom. Slednjič smo sklenili, 13 vrst pred Liao-janom, prenočiti. Drugega dne grem ob šestih zjutraj k našemu generalu in mu povem svoje mnenje, da moramo takoj odriniti, da bi, če Bog da, vsaj na

noč prišli v Liao-jan, kajti tu so pota še slabejša, konji so pa tako utrjeni, da komaj vlečejo noge. Nato sem dobil odgovor, da to ni moja reč, a naš poveljnik je šel k poveljniku štirinajstega polka. Ko se je poveljnik izgubil, sem dal jaz potrebna povelja, kajti bil sem edini častnik v celi bateriji (dva sta bila ranjena, eden pa bolan), in sem samo še čakal povelja, da odrinemo. Minila je več kot ena ura, a tako povelje ni prišlo. Nato grem sam v šator, kjer je bil načelnik, in sem našel oba, kako sta sedela pričaju in se zabavala s „sestro“.

Drznil sem se še enkrat spomniti našega poveljnika na nevaren položaj, v katerem se nahajajo naši ljudje, če ostanejo tu. A izvem, da hoče „sestrica“ iti na goro, odkoder, pravijo, da je mogoče videti Japonce s prostim očesom. Torej pojdejo vsi trije gor in kadar se vrnejo, odrine ves oddelek dalje. Tako smo morali čakati do devetih zjutraj, ko je „sestrica“ v kočiji s polnim galopom priletela mimo nas pod varstvom straže. Takoj nato je pa prihitel ordinans in prinesel povelje, naj takoj odrinemo, ker so Japonci že prišli k prvemu oddelku in pričeli streljati. Spustiti se v boj je nemogoče, ker smo bili v šatorih in nismo imeli nobenih pozicij. Ko sem oddal dalje povelje, naj takoj odrinejo, sem se dvignil s svojo baterijo, toda nisem imel časa, da bi se postavil v vrsto, ko so že japonske krogle pričele doletavati k nam, in so mi ubile dva človeka. V tem trenutku je prihitel naš general in dal povelje, naj gremo hitro, a sam je zbežal prvi in zapustil baterijo v tako nevarnem času. Ljudje in konji so čuli vsi bližnjo nevarnost, napeli vse sile, da bi zbežali kolikor mogoče hitro in so preklinjali generalovo „sestro“. Nismo še prešli pet vrst, ko smo bili že na jasnem, da se ne izognemo boju, kajti Japonci so bili za našim hrbtom in smo jih morali zadržati, da bi taborjem bilo mogoče umakniti se v Liao-jan.

Pošljem naprej ordinansa, naj poišče poveljnika in mu sporoči, da, če se ne spustimo v boj, pademo vsi v roke Japoncem. Čez pol ure dobim povelje, naj zadržimo Japonce. Toda poveljnik vseeno ni prišel. Poiščem mesto, postavim štiri topove in velim streljati, vsem drugim pa velim, naj gredo brez obotavljanja k Liao-janu. S štirimi topovi in stražo pešcev je bilo smešno spustiti se v boj, toda hotel sem rajši žrtvovati del kot izgubiti vse. Poleg tega sem bil računal tudi na to, da Japonci ne poznajo naših sil in se bodo nehote ustavili in pričeli boj. Moj račun se je dobro obnesel. Ko so Japonci videli, da smo mi pričeli streljati in niso poznali naših sil, so se istotako ustavili. Videti je bilo, da čakajo svojega topništva, kajti dolgo časa nismo dobili nobenega odgovora iz topov, ampak so samo žvižgale krogle iz pušk. Slednjič je priletela prva granata, potem so

se pa vsule kot dež. Mi smo napeli vse sile, da bi obstali na mestu, ne gledé na to, da smo bili skoraj prepričani, da to ne bo mogoče. Toda naenkrat se je vлил dež in mi smo spoznali, da smo rešeni in z nami vsa prednja straža, ki bi po našem mnenju morala biti že daleč.

Posluživši se dežja, velim zapustiti stališče, dvigniti se brez šuma in se umakniti nazaj. Toda nismo še prešli pet vrst, zagledam pred sabo naše topove in vozove, katerim sem poprej velel, naj hite brez obotavljanja k Liao-janu. Ne vedé, kaj to pomeni in zakaj niso izvršili mojega povelja, hitel sem k topovom in vprašal strogo: Kaj to pomeni? Dobil sem odgovor, da je poveljnik srečal baterijo in jo hotel sam peljati, pa jo je zapeljal globoko v blato in že nekaj ur ne vedo, kaj storiti, ker poveljnik tudi sam ne vé, kaj storiti. Grem takoj k poveljniku in se pričnem z njim prepirati in mu rečem, da ga ne bom poslušal, ampak delal po svoje, a kadar pridemo v Liao-jan, naj me, če hoče, izroči sodišču — in pričnem takoj deliti povelja. Pehota, ki je bila v obrani, trudna in zmučena in razljutena, se je razložila po blatu in — zdelo se je — bila je odločena raje tukaj umreti kot premakniti se z mesta. Toda s silo in z dobroto se mi je posrečilo jih navdušiti in pričeli so vleči topove iz blata. Delo je bilo težko, časa nismo smeli gubiti, skočil sem tudi jaz s konja in delal kakor vol. Slednjič smo izvlekli en top in prijeli za drugega. Medtem začno japonske krogle spet doletavati k nam in ranijo konja. Dan se je nagibal k noči, poveljnik se je ustrašil in velel, naj pustimo vse in se rešimo, a jaz nisem tega vedel in sem izvlekel na suho mesto topove. Ko se vrnem, vidim, da so vsi topovi izpreženi in vsi ljudje sede na konjih, a v sredi je poveljnik. V tem trenutku zažvižga krogla nad njihovimi glavami. Poveljnik udari konja in zbeži, a za njim vsi vojaki. Vse to se je zgodilo v eni sekundi. Brez uma zgrabim za revolver in pohitim za bežečimi vojaki ter kričim, da, če se ne ustavijo, bom streljal, in sem spustil petelina. Strel je zadonel. To je zadržalo del vojakov. Grem k njim in jim velim, naj se takoj vrnejo, naznačim enega za načelnika, sam pa grem za njimi in jim rečem, da prvega, ki bi hotel zbežati, ustrelim kot psa. Tako sem obrnil nekaj ljudi in delal z njimi pod krogli skoraj dve uri in izvlekel štiri topove, a izgubil dva konja in enega človeka. Potem odrinem na slepo, ker nisem imel nobenih map, in brez vsake obrane privlekel sem še drugega dne topove v Liao-jan. Zato sem dobil naskrivaj od generala Morozovskega zahvalo, javno pa grajo, ker nisem izvršil povelja načelnika in nisem odvrigel topov, ampak sem se jih lotil reševati in s tem pokazal, da naš poveljnik ni za nič.

Po tem slučaju sem dobil v osebah naših generalov zaklete sovražnike, ki mi začasa vojne niso mogli storiti ničesar, po vojni so pa pokazali svoje sovraštvo do mene.

Če bi imel čas, bi Vam napisal mnogo takih slučajev in potem bi razumeli jasno, da je ruska armada vedno izvrševala svojo dolžnost, a niso je izvrševali samo oni, ki ji stojé na čelu. Torej se ne sme čuditi, če boljši častniki izkušajo izstopiti iz nje; a če jih hočejo pridržati v armadi, jih ne bo zadržalo povišanje plače, ampak pridržati bi jih bilo mogoče samo, če se izključijo iz službe oni poveljniki, ki so to že zdavnaj zaslužili in se ne ve, zakaj jih še niso izgnali, in naj bi ne silili boljši del armade, da bi bil pokoren tem bebcem, ki niso za drugo kot da bi krasili salone.

2.

Ker imam še nekaj prostih trenutkov, se požurim, da izpolnim svojo besedo in Vam sporočim še nekaj dogodkov iz naše nesrečne vojne. Ko boste te vrste prebrali, mislim, da ne boste več obsojali naroda, zato, da smo izgubili vojno, boste se pa tudi prepričali, da je ruski narod še silen in da ni izgubil svojih junakov, a Vaše natolcevanje se bo samoposebi obrnilo na drugo stran, to je, ne proti ruskemu narodu, ampak proti njim, ki vladajo nad tem narodom in nad njegovimi vojaki. Zato, da mi bo mogoče govoriti čisto resnico, ne bom pripovedoval ničesar, kar sem samo izvedel od drugih, ampak pripovedoval bom samo o tem, kar sem videl z lastnimi očmi in kar smo jaz in moji tovariši morali prenesti na svoji lastni koži, to je, govoril bom samo o prvem sibirskem zboru, v katerem sem jaz služil, in ki si je pridobil slavo, da je eden najboljših naših vojaških zborov, in ko boste razvideli, kako se je obnašal in kako se mu je načelovalo, si boste mogli predstaviti, kakšni so bili drugi oddelki, ki so se udeležili nesrečne rusko-japonske vojne.

Torej poslušajte.

V mestu Odesa je bil načelnik prve baterije, petnajste artiljerijske brigade, človek, ki ni drugega delal, kot da je, kadar je prišel k bateriji, kričal in delil kazni med vojake, dasiravno ni nobenega poznal, razen svojega narednika. Kaznovani vojaki so pa prihajali na dom, k ženi poveljnika in ona je odpuščala kazni, z drugimi besedami, nad baterijo je poveljevala poveljnikova žena, kajti ona je bila desetkrat bolj razumna kakor pa poveljnik. Vse druge službene posle so pa izpolnjevali starejši in mlajši častniki, ki so bili pri bateriji, on je pa samo podpisoval papirje in delal dolgove. Težko je bilo trpeti takega častnika, toda imel je veliko protekcijo in zaradi-

tega so ga trpeli. Toda prišla je vojna in on je bil poslan na daljni vzhod v deveto artiljerijsko brigado. In glej! Naš polkovnik Martinov je dobil neomejeno oblast začasa prehoda svoje baterije in je začutil v sebi orlovo nrav. Na vsem potovanju je samo kričal, zmerjal, izročal vojake sodišču za vsako neumnost in slednjič, čez mesec dni, je prišel s svojo baterijo v Inkav in njegova baterija je bila preimenovana v četrto baterijo, v katero sem tudi jaz imel smolo, da sem bil prideljen.

Slednjič, po dolgem čakanju, so nas porinili k Jafangau, kjer smo se prvič spustili v boj. Toda tu je naš orel, takoj, ko je zaslišal prvi strel, povsili svoja krila, izročil poveljništvo starejšemu častniku, stotniku Izukovu, ter se skril na neki nepopisljiv prostor. Tako obnašanje je bilo pod vsako kritiko in posledica je bila, da so ne samo častniki, ampak tudi prosti vojaki izgubili vse spoštovanje, katero so imeli poprej, četudi ne k njegovi osebi, pa vsaj k vojaškemu znaku, katerega je nosil na sebi, ker ni znal varovati časti teh znakov. Da bi varovali čast svoje baterije, so delali častniki vse, kar je bilo v njihovi moči, ne da bi se kaj brigali za poveljnika, to je, natihem smo smatrali našega načelnika za neko neizogibno nakitje baterije, sami smo pa delali vse, a njemu pustili samo, da je pobiral lavorike za vojaško hrabrost baterije, ki je pod vodstvom nižjih častnikov resnično delala čudeže. Vse bi še bilo, toda k nesreči so se kakor nalašč v našo brigado vrinili samo taki poveljniki: tako na primer poveljnik prve brigade, kakor hitro zasliši strel, leži že na zemlji, stisne se kje na varno mesto, pokliče k sebi kakega vojaka, vzame čutarico z rumom, se napije in prične žalovati pred vojakom črez svoje življenje. Poveljnik tretje baterije je ravno toliko vreden; niti ne pokaže se na nobeni poziciji. Polagoma je to začelo vzbujati nezadovoljnost med vojaki in malo pomalo so izgubili vse spoštovanje pred svojimi poveljniki. Polagoma se je pričela razsipati disciplina. Saj pa tudi ni čudno. Kdo bo spoštoval take ljudi, ki namesto da bi pokazali vojakom s svojimi zgledi, kako se izvršuje vojaška dolžnost, so se skrivali za hrbte vojakov, katere so v mirnem času smatrali malodane za živino in jim je delalo posebno prijetnost, ako so jih mogli potolči. Toda niti s svojimi častniki se ti „gostilniški okraski“ niso znali vesti in jim biti hvaležni zato, da so zanje vse delali in nastavliali svoje glave pod kroglice neprijateljev. Sami so sprejemali nagrade za hrabrost svojih baterij, a častnikov niso priporočali. Tako se je razvila nezadovoljnost tudi med častniki in ko je nekega lepega dne naš poveljnik začel poveljevati pri vajah baterije in pri tem razodel vso svojo neumnost (ko je velel streljati v neprijatelja, je ukazal tako nastaviti kotomer, da bi morali obrniti topove

in streljati na naše), so tudi častniki izgubili vsako spoštovanje in ozir na takega poveljnika. Ubogati bojazljivca, toda razumnega, je še mogoče, toda podvreči se bojazljivcu in tepcu, to ni mogoče. Tako je pričela razpadati naša vojska.

Ko so vojaki videli to, se že skoro niso menili za ukaze poveljnikov, ampak so čakali, da jih potrdijo njih častniki. Seveda ni nazadnje preostajalo vojskovodjem drugega, kakor pustiti starejšim častnikom svobodo; saj so faktično v bojnem času izpolnjevali vse dolžnosti načelnikov. A v Peterburgu niso hoteli umeti, da bi morali imenovati voditelje izmed častnikov armade, ki so poznali že ves položaj, ampak so pošiljali za aktivno armado vsled protekcije le vedno novih častnikov iz Peterburga ali iz drugih mest. Zgodilo se je celo, da so prišli generali po pomoti v armado: tako na pr. general Milav. Ta je dobil 30.000 rubljev za pot v Mandžurijo, a še ni dospel do bojišča, ko je bil pozvan, naj se vrne, ker se je pokazalo, da je bil poslan po pomoti. A ne samo z nespametnostjo višjih poveljnikov, ampak tudi z njih podlostjo nam je bilo opraviti; hoteli so ugonobiti drug drugega, a sami bi bili grabili nagrade iz Peterburga. Med temi se je posebno odlikoval general Putilov. Da pojasnim njegovo postopanje, je treba seči nekoliko nazaj:

Blizu Mukdena je gora, ki je bila v rokah Japoncev. Umevno je, da, kdor je gospodoval tej, je bila v njegovih rokah tudi vsa ravnina. General Kuropatkin je ukazal vzeti to goro. Ponoči so začeli naši z delom in pustili tam štiri polke. Naši polki so zajeli postojanko od treh strani po strašnem dveurnem boju. Japonci, ki so poznali važnost te postojanke, so se bili kakor levi, a so se morali končno umakniti sili ruskega bajoneta. (Treba je omeniti, da so bili Japonci izvrstni borilci, a kadar je prišlo do spopada z bajoneti, niso nikdar vztrajali, ampak so se spustili v beg in začeli zvijačno igrati ruski „odboj“.) Naši častniki so se z nevoljo ustavili, ko so začuli signal, da naj se vrnejo, zakaj vedeli so, da le še malo časa in postojanka bo v njih rokah. Ne meneč se za signale, so zavpili: „Za njimi!“ Vojaki, vajeni poslušati svoje častnike — so se z glasnim „hura“ zagnali za begunci. Čez pol ure je bila gora od naših zasedena. Japonci so še šestkrat poizkusili vzeti jo, a so jih naši okoli šeste ure zjutraj popolnoma potolkli. Tedaj je bil poslan kurjer h glavni črti z vestmi, da so gora in vojne naprave, ki jih Japonci v naglici niso mogli vzeti, naše. Ko je bil poslani kurjer na poti, ga je srečal general Putilov. Vzel je poročila, jih podpisal, njega pa poslal dalje. Ko je dobilo vrhovno poveljstvo izvestja o bitki na gori s podpisom generala Putilova, je brzjavilo v Peterburg, da so zajele čete pod vodstvom generala

Putilova goro blizu Mukdena in vse naprave. Proti večeru je dobil general lastnoročno carjevo brzobjavko: „Pozdravljam generala — sedaj general-majorja Putilova! Gora naj se imenuje Putilovka!“ Ko je vojaštvo izvedelo o tem, je kar strmelo, kako pride do nagrade general Putilov, a ne oni, ki so goro priborili. In kaj je bilo z generalom Putilovom in to postojanko skupnega? Tedaj ni on poveljeval niti delu teh čet in je bil oddaljen kakih dvajset vrst od tam. Ko je vojaštvo izvedelo, v čem je resnica, je zagnalo grozen škandal. Da bi ga zadušili, so začeli deliti

vojak, ki jasno pozna svoje dolžnosti do očetnjave. — To je vedel tudi vrhovni poglavar, general Kuropatkin. Kadar je hotel vzdržati kako pozicijo, se je vedno obrnil k vojakom samim, govoreč jim s posebnim naglasom, da so le oni in njihovi mlajši častniki njegova nada. Ob drugi priliki jim je pa naravnost povedal, da zaupa le njim, a ne poveljnikom.

To je bilo ob času boja z Japonci, ko so naši pustili na glavnih pozicijah le kompanijo vojakov brez vsake podpore. In te nesrečne čete so vztrajale

SLAP KRKE V DALMACIJI

FOT. P. METOD SCHNEDITZ

tudi mlajšim častnikom nagrade. A kako so jih delili? Nekaterim po tri, drugim niti ene. Vsled tega je zavladala velika nevolja. Častniki so se norčevali iz generalov in se jim smejali v obraz; tudi vojaki so jih začeli sovražiti. Neki višji poveljnik je hotel udariti vojaka, a razjarjeni vojaki so ga nabodli na bajonete, zakaj bili so edini in nihče ni izdal svojega druga. Celotni mlajši častniki niso izdali krivca, čeravno so ga vedeli. Žalostno je to, a je fakt! Slednjič so naši poveljniki spoznali, da ni pred njimi oni vojak, ki so ga poznali v mirnem času, ki bi pohlevno ponavljal „ravno tako je“ ali „nikakor ne“, ampak

tri dni, da bi omogočile vsej armadi zajeti Japonce. Dasi jim ni bilo pričakovati pomoči od nobene strani, so vendar vztrajali, ker so ljubili generala Kuropatkin z vso dušo in cenili njegovo zaupanje. Tri dni so odbijali napade Japoncev in nikomur še na misel ni prišlo, da bi zapustil svoje mesto. Razen tega je bil silno okužen zrak, ker ni nihče pokopal trupel padlih. Če se sedaj spomnim teh dni, ne vem, odkod smo jemali toliko moči in nehote se spomnim besed Suvorina, da za ruskega vojaka ni ničesar nemogočega. Ravnotako se je zgodilo pod Liao-janom. Vojaki so delali čuda in natezali zadnje moči, da bi se ne

vdali. A general Orlov je uničil ves trud junaških vojakov. Čemu je bilo toliko žrtev, čemu naše trpljenje? Je-li mogoče, da samo zato, da bi podstavil general Orlov nogo generalu Kuropatkinu, s katerim je bil v nasprotju?! To je nečloveško! Takega generala bi se moralo obesiti, a ostal je nekaznovan. Ko se spomnim tega, kar ne morem verjeti, da so to dejstva, a ne sanje.

Svetla zvezda na temnem nebesu pa je bil general Miščenko. Vojaki pod njegovim vodstvom so bili ponosni, da služijo takemu generalu. Kako preprosto je občeval ta general s svojimi vojaki in častniki. Nihče ne bi verjel, da je ta stari general tako drzen in hraber, če ga ne bi videl v boju. Vojaki so dobro vedeli, da ni temu generalu niti v hrabrosti, niti v razumnosti in spretnosti enakega. Celo sami Japonci so čislali tega hrabrega generala in se ga bolj bali, nego samega vraga, dasiravno je imel le 10.000 mož. Planil je kar ponoči nanje, jih v kratkem premagal, požigal vasi in plenil, kar je bilo mogoče. Japonska kavalerija se ni hotela spustiti v boj s temi „vragi“, se umikala kozakom in se skrivala za pehoto. Preden so dospeli kozaki, so bili Japonci uvideli, da je naša kavalerija slaba. Vsega so bili krivi takozvani „mamini sinčki“, pod okriljem skrbnih mamic, ker so si bali porezati prste; — z drugimi besedami bili so silni kavalirji, navajeni samo trošiti denar in kazati svojo hrabrost le proti ženskam. Res izvrstno so kazali svoje junaštvo in to o vojskinem času! Vsled njih hrabrosti je bilo poslanih za raznimi boleznimi v Rusijo mnogo usmiljenih sester. Z eno besedo, naši kavaliristi so bili junaki v pravem pomenu besede, a, žal, ne proti Japoncem, pred njimi so bežali. In kaj naj se zahteva od vojakov pod takimi častniki. Ti so držali dano prisego, in ker so bežali oni, so bežali tudi sami. Čemu pa potem tolika kavalerija, če ni za nobeno rabo? Celo sami poveljniki niso vedeli, kam s tako vojsko. A oni so govorili in govorili, da so jih nazadnje res začeli nastavljeni za poveljnike konjenice. Bojevali so se tako silno, da je pošlo neverjetno veliko konj, in da so se polnili njih žepi. Tako je n. pr. kapitan 24. dragonskega polka Lubjanenko privojeval v šestih mesecih poleg odlikovanj še 50.000 rubljev. Pravijo, da je bil izvrsten matematik. Res je treba biti izvrsten matematik, če se hoče po šestih mesecih z mesečnimi tristo rublji dobiti 50.000. Obžaloval bi le to, da je izrabil svoj talent v vojaški službi, a ne kot vseučiliški profesor, kjer bi se naša mladina priučila temu. A ne le naša mladina, ampak tudi novo kraljestvo Bolgarija, ki bi ga gotovo dobro plačalo za take nauke, bi moglo vsaj poplačati 150 milijonov deficita, njega pa gotovo nagradili s kakimi 150 milijoni. Toda oddaljil

sem se od glavne misli, prosim, da mi oprostite to govoričenje; prestopam naravnost k cilju.

Japonci so torej dobro poznali našo kavalerijo; in ko so zagledali vojake z dolgimi „palicami“ (te palice so bile sulice, zvane „pike“), niso bežali kakor navadno, ampak so se zagnali naravnost proti njim. Kako so se čudili Japonci, ko jim je šla naproti le peščica ljudi z dolgimi „palicami“. A temu začudenju so napravili konec kozaki, ki so se kakor nevihta zagnali za njimi. Zapodili so jih v beg, čeravno jih je bilo trikrat več, in so zasajali Japoncem „pike“ s tako silo, da so jih pribodli h konjem, in da jih niso mogli izdreti. Nato so segli po svojih krivih mečih in za pet minut je bežala vsa japonska kavalerija. Si morete misliti, kako so se Japonci ustrašili, ko so zagledali drveče konje s pribodenimi Japonci. Naši so se vrnili; imeli so mnogo ranjencev. Med potjo so zagledali v daljavi japonsko kavalerijo in poguba je bila gotova. A general Rodzjanko, ki je poveljeval tem četam, je velel dvigniti „palice“ in Japonci so bili uverjeni, da so to naši kozaki s svojimi sulicami in oddelek je bil rešen.

Še dolgo zatem so bili vojaki kozakom hvaležni, ker so zavdali Japoncem tako velik strah. Tako nam je bilo v teh bojih še mnogokrat jokati ali smejati se.

Poleg oddelka generala Miščenka se je odlikovalo še drugo krdelo, takozvane kavkaške čete, katerih se Japonci niso nič manj bali kakor kozakov.

Oni so se že prvi dan svojega prihoda seznanili z Japonci, kar so pa morali Japonci drago plačati in so kaj kmalu spoznali, da šale z njimi niso zdrave. Ti ljudje so vzrastli na Kavkazu, sredi gor, in so bili že izza mlada navajeni vseh nevarnosti, a vojnega strahu niso poznali. Zato so poslali k poveljnikom prošnjo, da bi se smeli enkrat spogledati z Japonci. Ko so dobili dovoljenje, so nabrali okoli 100 mož pod vodstvom enega častnika, ki so šli pogledat in „seznanit“ se z Japonci. Dolgo Japonci niso mogli pozabiti tega obiska. Kozaki so lezli po gorah brez vsakega šuma in se tiho kakor mačke prikradli ponoči k Japoncem in so naenkrat ugrabili 28 zastav, a niso izgubili niti moža. Da bi Japonci vedeli, kdo so bili njih nočni gostje, so pustili enega Japonca živega, mu zvezali roke in ga poslali nazaj, da bi tam pripovedoval o njih. Sami so se pa vrnili z ugrabljenimi rečmi nazaj k svojim četam. Seboj so prinesli tudi psička, ki so ga pobrali kje na cesti in katerega so jako skrbno varovali. Kajne, skoraj neverjetno, da so se ti ljudje pred kakimi tremi urami neusmiljeno bili z ljudmi.

Dasiravno smo imeli pod Mukdenom izvrstno vojsko, smo se vkljub temu morali vrniti. Skoraj smo bežali, česar pa je bil kriv nemški general Stessel.

Vsa mandžurska armada je verovala generalu, a on je pisal vzvišene brzozjavke v Peterburg in je že tedaj o Arturju lagal brez vsake vesti in če ne bi bilo generala Kondratenka, bi Port Artur že takoj padel. Mi smo se le čudili, da so v Rusiji poviševali generala Stessla skoraj do nebes, a generala Kondratenka še omenili niso, kakor da ne bi eksistiral. Medtem pa je Port Artur vzdržaval le on. Mi pa smo z mrzlično potrpežljivostjo brali vesti iz Arturja. Takoj, ko smo izvedeli, da je general Kondratenko živ in zdrav, smo se globoko oddahnili, ker smo bili uverjeni, da se Port Artur ne bo vdal, dokler bo on živ, ampak bo rajši sfrčal v zrak, kakor da bi se vdal Japoncem. Ko je general Stessel, ki je bil jako v skrbeh za Rusijo, to izvedel, se je strašno razburjal in si prizadeval, da ne bi ta po njegovem mnenju nespametni človek izvršil svojih namer in da ne bi v kritičnem trenutku razstrelil Port Arturja s seboj in z njim vred v zrak. In jaz, kot iskreni sin očetnjave, soglašam z generalom Stesslom. Prosim vas, kakšen dobrotnik je general Stessel za Rusijo in ves ruski narod! Kaj bo Rusija brez njega?! Vedi, ona bo, izgubivši z generalom Stesslom tako imenitnega človeka, zmajevala z glavo, nevede, kaj storiti, kakor dete, ki je izgubilo očeta in mater. A naš gosudar, ki je izgubil z njim desno roko, bo plakal, da bo izgubil vid od prelitih solza. Če mislim na tako nesrečo, ki bi zadela Rusijo, če bi bil ubit tak general, delajo moje roke nehote križ in usta šepetajo molitev, da bi Bog ščitil vse njegovo življenje. A Bog ni hotel uslišati teh molitev in general se je z vsakim dnem bolj bližal nevarnosti, da zleti s Port Arturjem v zrak. Tedaj je sklenil general Stessel v svojo korist, rajši pogubiti po njegovem mnenju nikomur potrebnega, nespametnega generala Kondratenka, kakor napraviti tako neumnost, da bi se dal za „matuško“ Rusijo ubiti. Gotovo je bil uverjen, da se Rusija brez njega pogubi. Tedaj je začel on pošiljati generala Kondratenka na najnevarnejša mesta. Ta general je bil potem ubit. Ta vest je kakor blisk prešinila ves Artur in vso Mandžurijo. Vsi so zmajevali z glavami in bili ene misli, da se sedaj Port Artur ne vzdrži niti 24 ur. Samo general Stessel je poskočil in rekel: „hvala Bogu“, ko je izvedel o generalovi smrti. Tedaj je poprodal svoje krave po 500 rubljev armadi, ukazal vstaviti belo zastavo in začel pogodbe o predaji Port Arturja. Kako se je vzradostil, da je ohranil Rusiji svoje življenje! Vse ga je sovražilo, celo Japonci so gledali prezirljivo nanj. Japoncem je obljubil, da ne ostane dalje v vojski; slednjič je dobil dovoljenje, da naj se vrne v Rusijo. Iz hvaležnosti je hotel podariti svojega prvega konja, a dostojni general si je štel to v nečast in ga ni sprejel.

General Stessel se je vračal v Rusijo in sanjaril, da ga bo ta sprejela z razprostrtimi rokami in da mu bo bogve kako hvaležna, da je le rešil sebe, čeravno je izgubil Port Artur, in da bo rekla: če bi imela izbirati med trdnjavo in njim: „Vrag bodi s Port Arturjem, da je le Stessel cel in nepoškodovan.“ Sedaj si pa predstavite njegovo presenečenje, ko ga Rusija ni sprejela razprostrtih rok, ampak ga celo izročila sodišču. Ko je videl general Stessel, kako je zablodil ruski narod, je začel naštevati vse koristi, ki jih je kdaj prinesel Rusiji. Ruski narod pa je ostal gluh za to hvalisanje in general Stessel je dobil 10 let trdnjavskega zapora. Po mojem mnenju pa je zaslužil on, kakor še mnogo takih dobrotnikov, da bi ga obesili z glavo navzdol. Vsled predaje Port Arturja je bilo Japoncem mogoče postaviti 400 tisoč mož in tako dobiti prvo moč. A naš general generalnega štaba je sedel, popival šampanjec in pisal v Rusijo modre vesti in ni imel pojma, da se je pomaknila vsa vojska, ki je bila pod Port Arturjem, pod Mukden. — Ta general Soharov je izganjal iz bolnišnic bolne in ranjene vojake na mraz v šatore, sam pa je obhajal med godbo in plesom svatbe z usmiljenimi sestrami. A ta čas je žrtvovalo 10 tisoč ljudi svoje življenje v boju z Japonci. In ko smo se morali umakniti, ni nihče videl poveljnikov na svojem mestu, a šele čez dva dni se je pokazalo, da so se morali pripeljati z železnico za nami. Generalni štab, boječ se, da ne bi prišlo njegovo napačno dopisovanje generalu Kuropatkinu na dan, je podkupilo njegovo kancelarijo. Na to moram zaklicati: „Da, čudna so tvoja dela, o Gospod, in skrivna tvoja pota!“ Nato je bil general Kuropatkin odpoklican in na njegovo mesto je stopil general Linevič. Mi smo se začeli utrtati pri Harbinu; iz Rusije so nam pošiljali same mlade vojake, da smo imeli že čez pet mesecev milijon izvrstne vojske. Ko smo se ozrli na to, zdravja in drnosti kipečo vojsko, smo bili prepričani, da jih zmagamo vkljub njih talentom in neprebrisanosti naših poveljnikov. To pa tembolj, ker je bila naša vojska dobro poučena o grozilih japonskih izgubah pod Mukdenom; izgubili so tu najboljše vojake, a drugih niso imeli kje nabrati. Vedeli smo, da jih premagamo, čeravno ne iz bistrumnosti, ampak vsled naše premoči. No, nankrat je prišlo nekaj povsem neverjetnega — vesti o mirovnih pogajanjih z Japonci. Nihče ni mogel verjeti, da se je začela duma pogajati v tem času, ko smo imeli milijon armade, sovražnik pa komaj 600.000, in ko bi ga bili pognali vsak trenutek nazaj! Prej bi bili verjeli, da je poslal Bog milijon angelov na pomoč Japoncem, kakor da je določen za mirovna pogajanja žid Witte. Ali je mogoče, da niso vedeli v Peterburgu, da je imel ta žid polne žepe

ruskih rubljev in da je dvignil v tujezemski banki 10 milijonov in jih o vojnem času posodil Japoncem! Naš denar, krvavi ruski denar, je bil posojen Japoncem za vojsko in proti — nam, njim — našim smrtnim sovražnikom. A fakti ostanejo fakti, žid Witte je bil izbran za pogajanja! Mi smo pa zaklicali: „Naša dela, vlada — nič!“ Vojaki so začeli mrmrati. Če bi bil na mestu Lineviča kak drug človek, bi ukazal vojski v boj brez vsakega povelja in Japonci ne bi videli te zemlje, na kateri gospodarijo sedaj, in grof Witte svojega grofovstva in svojih milijonov ne. Sam Peterburg ne bi mogel dovesti naših vojakov do tako sramotnih nakan, preden niso stresli svojega srda nad Japonci. Da, to je bil trenutek, ki ga je bilo treba tu izkoristiti, a oni niso tega znali in vsa ta zloba naših poveljnikov je prešla na našo vlado. Izbruhnile so grozne vstaje, katerih naša vlada ni mogla zadržati. A to nepričakovano vrvenje vojske je stopnjema prešlo v roke „vojne organizacije“! Pokazalo se je, da se z vlado ni šaliti. Organizacije so se od-

krile vse in častniki in vojaki so to drago plačali. Toda organizacija se vedno bolj razvija in lahko se reče, da ne bo prešlo deset let, ko bo prevevala vso „matuško“ Rusijo pesem, in bo dvignila na vislice vse take dobrotnike kakor je general Stessel; njih mesto pa bodo zavzeli rodni ljudje in pokazali sovragu svojo moč, da jim bodo prešle želje poizkusiti se z njim. Tedaj pa nam ne bo treba drugega, nego moliti za svojo deco in dobrotnike. — Kot 100letni starček bi rad pokazal otrokom generala Stessla, da bi si dobro zapomnili njegovo lice, a da bi ga mogli videti od vseh strani bi ga ne zaprl v trdnjavo, ampak ga posadil v stekleno omaro in da mu ne bi bilo dolgčas, njemu nasproti žida grofa Witteja. To bi bil krasen duet! Sedaj pa prosim, da mi naj čitatelj oprostí to govoričenje in me ne obsoja, ker nisem literat in ne umejem tega bolje povedati. A sedaj sem že utrujen in čitatelj naj z veseljem prebere besedo: „Konec“.

(Dalje.)

Serenada.

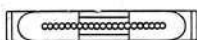
Zložil dr. René Renkin.

Če znala bi, kako sladkó je,
ko tvojih zrem oči sijaj,
odprla meni okno svoje
bi na stežaj.

Če znala bi, kako okrutno
v življenju trpel sem doslej,
bi sedla na moj prag sočutno,
vem že naprej.

Če znala bi, kako v samoti
po tebi koprní srcé,
stopila pod moj dom ob poti
bi nehoté.

Če znala bi, da ljubim vroče,
kot ljubil te še ni nikdó,
prinesla srečo bi mogoče
mi ti zato.

Drhtenje.

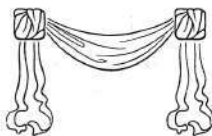
Zložil dr. René Renkin.

Ne glej name, ne glej nikar,
tvoj pogled peče kot požar. —

brez strastnih želj, brez mučnih sanj,
brez sladkih nad in brez kesanj.

Jaz čem naprej čez dol in grič,
jaz čem svobodno v dalj, kot ptič,

Ko tvoje srečam pa okó,
mi svet se zmaje pod nogó.

Na slovanski zemlji.

Skice s pota. — Spisal dr. Leopold Lénard.

(Dalje.)

IV. Pri Henriku Sienkiewiču.

Danes vam hočem povedati, kako sem se sešel s slavnim poljskim pisateljem Henrikom Sienkiewičem.

V Varšavi je neka verska družba, članice se imenujejo „kanoničke“. Ustanovil jo je poljski škof iz Plocka že v davnih časih. Dekle, ki hoče biti sprejeto med „kanoničke“ ali, kakor bi morda pri nas rekli, „kanonikinje“, se mora predvsem izkazati, da ima vsaj 16 plemenitih babic, to je biti mora plemenitašinja vsaj 16 rodov. „Kanoničke“ pobirajo lepe dohodke iz stare ustanove, morajo opravljati neke skupne molitve, drugače so pa proste in se po lastni volji pečajo z dobrotelnimi zadevami, umetnostjo itd.

Nekoč sem bil povabljen v neki zavod k božični veselici. Povabljenih je bilo tudi več drugih znancev in dobrotnikov dotičnega zavoda in slučaj je nanesel, da sem dobil mesto poleg dveh takih „kanoniček“. Komaj začnemo pogovor, me že vpraša ena, če pri nas poznajo kaj poljsko slovstvo in katera pisatelja najbolj cenijo. Ko jima omenim Sienkiewiča, mi povesta, da je ena izmed „kanoniček“ Sienkiewičeva sestra, Sienkiewič sam je pa oženjen z njihno tovarišico tudi bivšo „kanoničko“. Ponudita mi priliko, da me seznanita s samim gospodom pisateljem, ako si tega želim. Seveda sem obljubljeno posredovanje sprejel z velikim veseljem.

Sienkiewiča takrat ni bilo v Varšavi, ampak je bil v Galiciji, a se je imel vrniti za nedolgo. Obljubili sta mi, da me bosta obvestili telefonično, kdaj bo prišel in me mogel sprejeti. Do Sienkiewiča je namreč pristop silno težak. Ker dobiva vedno toliko obiskov iz raznih krajev in ga vsakdo želi videti, se je popolnoma odtrgal od sveta in ne mara sprejemati nikogar in ne zahaja nikamor, da ga ne bi ljudje preveč razvlekli. Pisem pa niti ne odpira, ako ne spozna že iz naslova, da je o kaki važni stvari. V Varšavi ima na ulici Kruči svoje stanovanje, skromno in čedno, kjer prebiva s svojo ženo, kadar ni na kakšnem potovanju. Tu piše svoje povesti.

Preden se je Sienkiewič vrnil v Varšavo, sem prišel še večkrat skupaj s „kanoničkami“. Ena izmed njih je umetnica kiparica in se je šolala v Parizu. V Varšavi si je v hotelu evropejskem, ki je eden najboljših varšavskih hotelov, najela prostor za svoj

atelje in me je nekoč povabila, da sem jo prišel obiskat in pogledat njene umotvore. Izdelovala je ravno svetega Antona v naravni velikosti. Druge se pečajo z dobrotelnostjo, vzgojo itd. Sienkiewičeva sestra piše sedaj spomine iz mladosti svoje in svojega brata.

Čez nekaj časa dobim res telefonično obvestilo, da se je Sienkiewič vrnil v Varšavo in me vabi k sebi na obed drugi dan. Torej se mi bo vendar posrečilo, česar si zaman želi marsikateri ugleden in visokostojječ Poljak. Izmed tujcev je pa malokdo še imel priliko, da bi tako intimno prišel skupaj z največjim poljskim pisateljem. Zares hvaležen sem bil in sem še za to protekcijo prijaznim gospodičnam „kanoničkam“.

Določenega dne se res odpravim v stanovanje gospoda Henrika Sienkiewiča. Služkinja mi odpre in ko jo nagovorim, stopi iz sobe sam gospod Sienkiewič, me pozdravi jako prijazno in pelje v salon, kjer me predstavi svoji ženi, še primeroma mladi, jako ljubeznivi gospe. Ker je obed že čakal, gremo takoj v obednico in tu sedem na določeno mi mesto, tako da je bila Sienkiewičeva gospa v sredi, gospodu Sienkiewiču sem pa gledal v obraz.

Henrik Sienkiewič je srednje, morda še nekoliko manj kot srednje postave, dobro podstavljen, vendar ne posebno močan, obraza bolj suhega, ošpičenega, z jako krepkimi potezami. Govori živahno, pada v besedo, menja večkrat predmet. Tudi kretnje so živahne, a nikdar ne čez mejo dostojnosti. V vsem nastopu ima nekaj preprostega, dobrodušnega, neprisiljenega. Človek bi ne mislil, da ima pred sabo moža svetovne slave, enega največjih veleumov sedanjega časa, ako bi ga od časa do časa nato ne spomnila kakšna duhovita misel, katero vrže pri priliki med pogovor, pronikljiv pogled živahnih oči, s katerimi ti hoče od časa do časa prodreti v dušo in ostro izkresani obraz.

Govorili smo o marsičem; ker se pa pogovor ni razvijal v strogo logičnem redu in nisem imel pri sebi sredstev, da bi si takoj natančno zabeležil pogovor s slavnim poljskim pisateljem, poročam bolj po spominu in po splošnem vtisku, ki mi je ostal, vendar pa tako, da podajam natančno vsebino in vodilne misli.

„Ali pri vas ljudstvo kaj ve o Poljakih,“ vpraša me Sienkiewič.

„Ljudstvo samo malo,“ odvrnem, „ker so nam oddaljeni in nismo imeli ž njimi nobenih neposrednih stikov drugje, kot v dunajskem parlamentu. Toda ravno politika poljskega kola na Dunaju je, kar dela poljsko ime v Avstriji sploh nesimpatično in odbija Slovane od Poljakov.“

„Verjamem in priznam tudi, da je politika poljskega kola celo med Poljaki samimi nesimpatična. Vaša politika je izraz javnega mnenja in tega, kar čuti ljudstvo, pri nas pa ni tako. Politika in narodna volja sta v Galiciji dve čisto različni stvari. Če se ne motim, so pri vas razmere približno take, kakor pri nas na Poznanjskem.“

„Najbrže. Zato se pa tudi s poznanjskimi Poljaki še najlaže razumemo.“

„Pa tudi politika vaša je precej sorodna z ono poznanjskih Poljakov. Galicijske politike pa ni tako lahko razumeti tudi iz tega vzroka, ker ni tako enostavna, ampak je močno komplicirana. Vsa vaša politika se koncentrira okrog potrebe vaših slovenskih dežel, ki so zastopane v dunajskem državnem zboru, naša poljska politika se pa razteza na tri velesile in smo zastopani v treh državnih zborih: dunajskem, berolinskem in petersburškem. Izmed teh pa moramo dandanes samo v dunajskem igrati veliko, aktivno vlogo, dasiravno smo v Avstriji po številu in po gospodarski moči najslabši. Naša dunajska politika se mora ozirati na cel in celokupen narod poljski in mora biti raditega drugačna, kakor je na primer češka ali vaša, ki se obrača vsa v avstrijskem državnem zboru. Kakor hitro bi pa na Ruskem nastala konstitucija, bi se težišče poljske politike preneslo v St. Petersburg in politika poljskega kola na Dunaju bi postala bolj enostavna in laže razumljiva.“

Dalje komplicira našo politiko tudi to dejstvo, da Galicija ni narodno enotna dežela, ampak prebiva v njej blizu do polovice Rusinov in mnogo Judov. Ako bi tega ne bilo, bi lahko nastopali nazunaj veliko bolj svobodno. S tem pa seveda še nikakor ne maram zagovarjati politike poljskega kola. Na drugi strani je pa tudi takozvano ‚moskalofilstvo‘, kar odbija Poljake od zahodnih in južnih Slovanov. Mi smo se tisoč let, od začetka naše zgodovine, borili v krvavih vojnah zoper bizantinsko-tatarski produkt, katerega imenujemo ‚moskovitizem‘. On nam je razbil domovino, uničil kulturo, zatira vse naše tradicije in vse pojave našega duševnega življenja in gospodarskega razvoja. Moskovitizem je drugim Slovanom ravnotako nevaren kakor nam, samo da ste k sreči od njega geografično bolj oddaljeni. Najbolj nevaren in največ gorja je pa prinesel ruskemu narodu samemu. Resnična slovanska politika bi bila, da bi se združili vsi Slovani v boj zoper moskovitizem.“

„Meni se pa zdi,“ odvrnem, „da v tej stvari Poljaki močno pretiravajo. Pravega moskalofilstva med zahodnimi Slovani ni in pri sedanjih razmerah tudi ne more biti. Našli boste morda kakšne posameznike, toda jako redke, ki bi bili pripravljeni za osebne koristi podpirati moskovski sistem. Takih ljudi najdete tudi med Poljaki in morda še več, največ pa še med Judi. Dalje se dobi tuintam nekaj eksaltiranih ljudi, ki so se zaverovali v fizično silo Rusije in mislijo, da nam od nje pride odrešenje. Ogromna večina pa presoja stvar trezno in sedaj se je med nami vse tako obrnilo k podrobnemu delu med narodom, da sploh nimamo časa pečati se s takimi oddaljenimi stvarmi. To, kar vi Poljaki imenujete ‚moskalofilstvo‘, je pri nas veliko več dvignilo prahu in naredilo ropota, kot je bilo na njem. Sedaj se pa lahko o njem govori že kot o ‚tempi passati‘.“

„Stiki s Poljaki, pravite, so bili doslej izvun parlamenta slabi, a vendar so bili plodonosni. Poljak Korytko je stal v središču vašega narodnega in slovstvenega prebujenja, Poljak grof Ostrovski je našel Miklošiča, Smolej in Čop sta bila v Levovu, kjer sta se navzela našega romantizma. Koliko je pa kdo izmed Rusov, ki so obiskovali vaše kraje, storil za vašo kulturo? Pri nas zatirajo in uničujejo vse pojave kulture, med vami ne morejo tega storiti, ker jih je premalo, toda vašega kulturnega dela tudi ne podpirajo in ga ne morejo razumeti.“

„Vi ste v vaših povestih tako krasno predstavili poljsko preteklost. Kako si pa predstavljate poljsko prihodnost?“

„O tem prerokovati je težko. Sedanja Rusija se ruši in nima v sebi sil, da bi se prenovila in okreplila. Toda gniloba, ki vlada na Ruskem, se širi tudi k nam. Naš socializem in revolucionizem ni nič drugega, kot slaba reprodukcija ruskega nihilizma in socialnega revolucionizma. Banditizem, ki vlada pri nas, je samo plod ruskega banditizma. Moskovska Rusija je hotela zatreti in je res do malega zatrla v sebi vse moralne pojme. Tako je sama vzgojila svoj nihilizem, ki ji sedaj izpodkopa podlago. Ako brez kazni kradejo višji, zakaj bi potem ne kradli nižji? Ljudstvo mora logično priti do takega zaključka. In tako v vseh drugih zadevah. Ako nas rak moralne gnilobe, ki se širi k nam iz Rusije, razjé, potem pademo obenem z Rusijo. Ako pa vzdržimo bolezen, potem bo spet prišla naša bodočnost in bomo lahko morda celo kulturno vplivali na slovanske narode, ki prebivajo v mejah sedanjega ruskega carstva, in jim pomagali, da se gospodarsko in kulturno dvignejo.“

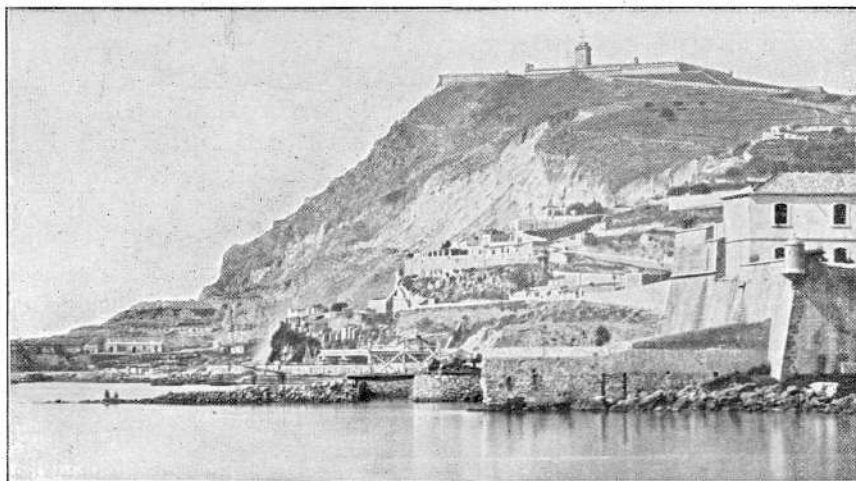
Dalje sva se pogovarjala o raznih bolj zasebnih in mestnih zadevah, razkazoval mi je razne slike

in druge zanimivosti, katere ima v stanovanju, in ko sem se slednjič moral posloviti, me je odslovil jako prijazno in povabil, naj ga ob priliki zopet obiščem.

V. Dva „obiska“.

„Obisk“ se imenuje v ruskem policijskem žargonu policijska hišna preiskava. Kako se vrše take preiskave, evo vam dva slučaja:

V Varšavi sem bil večkrat povabljen na čaj h gospodu profesorju dr. Tadeju Korzonu. On je knjižničar v zasebni knjižnici grofa Zamojskega, znan učenjak in pisatelj. Po poklicu je zgodovinar in je napisal več zgodovinskih del in razprav. Doma je iz Minska na Beloruskem in ima za sabo jako ro-

FORT MONJUICH PRI BARCELONI

mantično preteklost. V svoji mladosti je bil nekoč obsojen na smrt, potem pa pomiloščen na dosmrtno pregnanstvo v Sibirijo. Vzrok obsodbe je bil, kot mi je nekoč sedaj že osiveli starček pripovedoval sledeči:

Nekoč je prišel k njemu „obisk“, neki častnik s policijskimi vojaki, iskat necenzuralnih knjig. Takrat, ko je bila vsaka, tudi strogo znanstvena, v tujini natisnjena knjiga prepovedana, a doma na Ruskem ni bilo mogoče ničesar tiskati, seveda ni bilo posebno težko najti pri ljudeh, ki se pečajo s slovom, kakšne prepovedane knjige. Toda pri Korzonu vseeno niso ničesar našli. Da bi prikriji blamažo, so mu pobrali nekaj drugih, dovoljenih knjig ter jih vzeli s seboj, češ, da jih morajo doma natančneje pregledati. Profesor Korzon je čakal — kot mi je pripovedoval — nekaj mesecev, da bi mu knjige vrnili, oziroma sporočili, kaj je ž njimi. Ker pa le ni bilo ničesar, je pričel sam stvar drezati in zahtevati, naj mu vrnejo njegove knjige. Tako je stvar prišla v tek. Bilo je vojno stanje in prišel je pred

vojaško sodišče, ki ga je, ne da bi mu dokazalo kaj konkretnega, obsodilo na smrt „čez povješene“ bajé radi njegovega revolucijskega delovanja. Pravi vzrok je pa bil, ker se je čutil častnik, katerega je profesor Korzon prijemal radi ugrabljenih knjig, razžaljenega in se je hotel nad njim maščevati in ga prisiliti, da bi se pred njim ponižal in ga prosil za pomiloščenje. Toda, ko so Korzonu naznanili smrtno obsodbo in ga vprašali, če ne mara prositi za pomiloščenje, je odvrnil: „Vse ste tako lepo naredili, da ni treba ničesar popravljati.“ Tako bi imel mladi Korzon biti obešen. Toda v zadnjem trenutku že so ga pa sami od sebe pomilostili v dosmrtno pregnanstvo, v Turkestan, a čez osem let je bil popolnoma pomiloščen in se je smel vrniti v Varšavo.

Med potjo se mu je pa prigodila še majhna neprijetnost. Ko je šel skozi ljubelsko gubernijo, je hotel spotoma obiskati nekega znanca veleposestnika. Ker je pa, kot bivši politični pregnanec, bil še vedno kolikor toliko sumljiv in ni imel popolne državljanske svobode, je prosil varšavskega generalnega gubernatorja dovoljenja, da se sme med potjo ustaviti pri svojem prijatelju v Ljubeljskem, in dobil je tudi res pismeno dovoljenje, da sme tam ostati mesec dni.

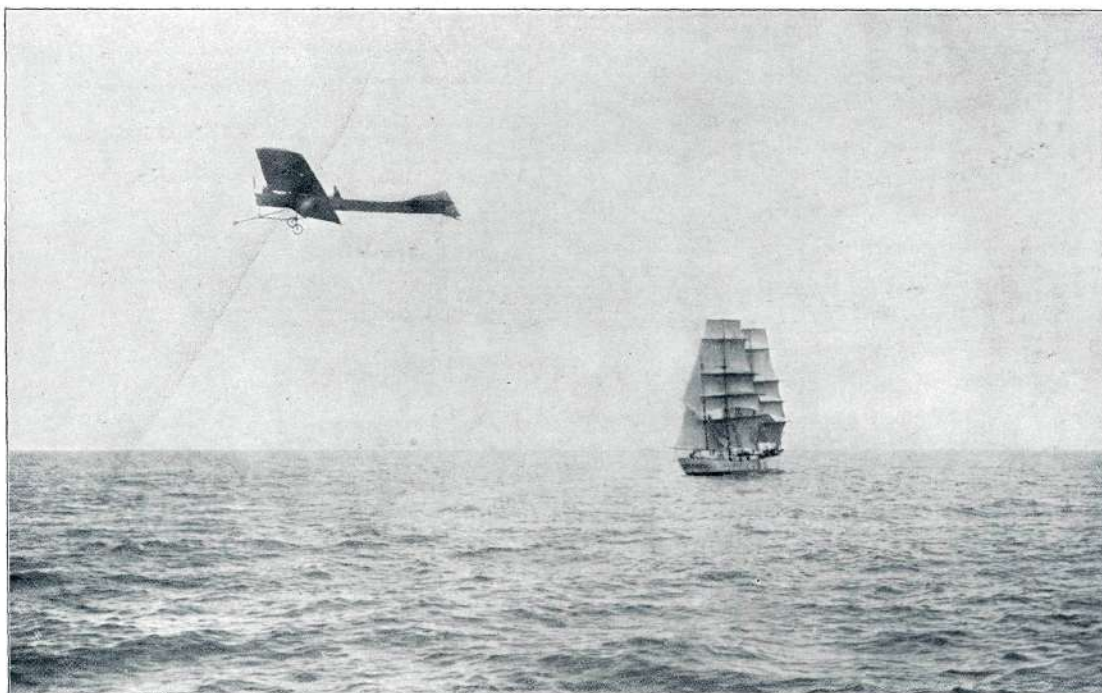
Toda profesor Korzon in varšavski generalni gubernator sta naredila račun, okrajni glavar ga je pa prečrtal. Ko se je namreč ustavil profesor Korzon pri svojem prijatelju, je kmalu prišlo od okrajnega glavarja povelje, da on, kot politični kaznjene, nima pravice prebivati v njegovem okraju. Korzon je pokazal svoje pismeno dovoljenje, okrajni glavar je pa odgovoril: „To dovoljenje je dano vam, ne meni. Torej mene nič ne briga. Jaz nisem ničesar dobil od gubernatorja in ničesar ne vem.“

Slednjič sta vendar naredila tak kompromis, da se bosta obrnila na generalnega gubernatorja in mu pojasnila položaj. Dotlej pa lahko Korzon počaka pri svojem prijatelju.

Čez nekaj manj kot dva tedna je res prišel odlok generalnega gubernatorja na okrajnega glavarja, da ima profesor Korzon pravico pri svojem prijatelju ostati en mesec in okrajni glavar je to uradno naznanil Korzonu.

Tako je bil mir do odhoda. Ko je pa pretekel določeni mesec, je hotel Korzon odpotovati dalje in

ZRAKOPLOVEC LATHAM PADE DRUGIČ V MORJE

je po ruskih predpisih to naznanil okrajnemu glavarju. Od okrajnega glavarja je pa prišel odgovor, da ima tu ostati mesec dni. Ker pa ta mesec še ni potekel, mora ostati še štirinajst dni. Korzon je trdil, da se mesec dni računa od dneva, ko je prišel v ta kraj, okrajni glavar pa, da se šteje od dneva, ko je on dobil od gubernatorja odlok, da sme Korzon prebivati v njegovem okraju. Dalje je trdil Korzon, da dovoljenje gubernatorja ni kazni, ampak dobrota, katere se lahko posluži ali ne, okrajni glavar je bil pa mnenja, da če je gubernator dal pravico, da sme biti mesec dni pri svojem prijatelju, se mora Korzon posluževati te pravice do konca.

Zmagal je slednjič seveda gospod okrajni glavar in profesor Korzon se je moral še štirinajst dni posluževati gostoljubnosti svojega prijatelja. Potem se je pa poslovil in odpotoval dalje v Varšavo.

Drugega dne po svojem prihodu v stolico Poljske pa pride k njemu od policije „revirovi“ ter mu prinese dopis od „oberpolicmajstra“, v katerem je stalo, da z ozirom na njegov prepir z okrajnim glavarjem v Ljubeljskem mu generalni gubernator ukazuje, da se mora za dve leti podati v Pjoterkov in se naroča policiji, naj nemudoma izvrši to povelje.

Pjoterkov je malo, pokrajinsko mesto v poljskem kraljestvu z večinoma judovskim prebivalstvom. Sedaj, ko je komaj prišel med svojce v Varšavo, ni seveda Korzona nič posebno veselilo, ne da bi vedel zakaj,

odpotovati v judovski Pjoterkov. Naredil je torej prošnjo na okrajnega glavarja, naj mu vsaj nekoliko časa dovoli ostati v Varšavi, da uredi neke družinske razmere. V odgovor pa je prišlo na policijo kratko povelje: „Nabljusti za vijezdku“ in Korzon je moral s prvim vlakom odpotovati v Pjoterkov, „revirovi“ ga pa je vljudno spremil na varšavski kolodvor in se ni umaknil s perona, dokler mu ni vlak izginil izpred oči.

Tako nam je profesor Korzon pripovedoval svoje dogodke in spomine, jaz sem poslušal častitljivega, ljubeznivega starčka, drugi gostje so pa delali vmes svoje opazke. Sploh je prof. Korzon ena najsimpatičnejših oseb, kar sem jih bil našel med Poljaki.

V naši družbi je bil tudi znani poljski zgodovinar Aleksander Jablonovski, ki je nedavno praznoval petdesetletnico svojega književnega delovanja. Jablonovski je star, suh gospod, koščenega obraza, tip molčečega, suhoparnega učenjaka. Pogovora se je malo udeleževal. Sedel je ves čas poleg Korzona in od časa do časa pokimal njegovim izvajanjem.

Ura je bežala urno, postalo je že pozno in treba se je bilo posloviti. Odidemo vsi gostje skupaj iz stanovanja ter se jamemo pred hišo razhajati na razne strani. Ko se obrneva z Jablonovskim proti isti strani, me vpraša, kje stanujem?

„Na Hožej,“ mu odgovorim.

„Jaz stanujem tudi na Hožej ulici,“ mi odvrne, „potem vas povabim v svoj voz in se peljeva skupaj.“

Tako sva se vozila skupaj skozi mesto s staro molčečo mumijo, ki se mi je vkljub svoji redkobesednosti kmalu priljubila.

Pred neko hišo na Hožej ulici veli vozniku, naj ustavi, zleze sam z voza, potem pa reče, naj pelje mene še nekaj hiš dalje do mojega stanovanja.

Poslovala sva se jako pristrčno in toplo in pri slovesu mi je podal svojo tresočo roko: „Morda se ne vidiva več!“

Jaz se peljem dalje domov in se vležem spat.

Zjutraj vzamem v roke jutranjo izdajo dnevnika „Kurjer varšavski“ in najdem v njem med najbolj svežimi novicami, da je bil ponoči policijski „obisk“ pri Aleksandru Jablonovskem in da so ga odpeljali v trdnjavo.

Zakaj so prišli in kako se je zadeva končala, ne vem. Zdi se mi, da ni bilo hudega. Vendar me je novica pretresla.

* * *

Tu hočem povedati še povest o nekem drugem „obisku“, ki je bil pa manj tragičen.

V naši hiši je stanovala neka rodbina, obstoječa iz očeta, matere in dveh hčera. Oče je bil visok uradnik še iz časov, ko je tudi Poljak lahko prišel do višje službe, in je zdaj živel v pokoju. Starejša hči se je že omožila in je samo od časa do časa prihajala k staršem na obisk, mlajša se je pa ravnokar vrnila iz nekega belgijskega penzionata, posedala doma in čitala francoske romane, delala toaleta, hodila na izprehod in pričakovala ženina. Duševno je bila nekoliko manj kot srednje razvita in se ni brigala za nobeno javno stvar. Z eno besedo, bila je dobra, preprosta, nekoliko naivna bunka, kakor se jih dobi mnogo.

Neke noči po polnoči je prišel k njim „obisk“ s častnikom na čelu. K sreči je imela služkinja toliko samozavesti, da jim je stopila na pot in jih zadrževala, kolikor se je dalo.

„Gospodična je bolna, ne more nobeden k njej,“ jim tolmači.

„Mi moramo,“ odvrne častnik, „je obisk.“

Služkinja se ustavlja, vojaki jo pahnejo na stran, pri tem je pa nastal tak ropot, da se je gospodična vzbudila in je imela čas vreči nase neko haljo.

Medtem so že vlomili v sobo. Gospodična je morala stati sredi sobe „ruki vverh“, to je z rokama kvišku, vojaki so pa preiskali vso sobo, prevrnili vse, razmetali posteljo, razrezali celo blazine, preiskali še gospodično, če nima morda pri sebi pod

ZRAKOPLOVEC BLÉRIOT

obleko skritega kaj prepovedanega. Tako so delali skoraj do jutra, nekaj ur. Potem so pa spet odšli. Prepovedanega ali državi nevarnega niso našli pri njej ničesar, da bi pa vendar ne odšli čisto prazni, so vzeli neka pisma, katera je pisal njen ženin.

Drugega dne mi je dotična gospodična s strašno ogorčenostjo pripovedovala, kaj se ji je zgodilo. Jaz sem se ji pa smejal. Saj to ni nič posebnega, kaj takega se lahko vsakemu pripeti. V tem slučaju je bila najbrže kakšna pomota in so prišli na napačen naslov, kar se tudi lahko zgodi.

O vzrokih „obiska“ in o usodi njenih pisem ni izvedela gospodična ničesar več. Drugih posledic pa tudi ni bilo nobenih.

(Dalje.)

